

เรื่องธิดานายช่างหูก

คนเจริญมรณสติไม่กลัวตาย

ความพิสดารว่า วันหนึ่ง พวกชาวเมืองอาฬวี เมื่อพระศาสดาเสด็จถึงเมืองอาฬวีแล้ว ได้ทูลนิมนต์ถวายทานแล้ว. พระศาสดาเมื่อจะทรงทำอนุโมทนาในเวลาเสร็จภัตกิจ จึงตรัสว่า “ท่านทั้งหลายจงเจริญมรณสติอย่างนี้ว่า ‘ชีวิตของเราไม่ยั่งยืน, ความตายของเราแน่นอน, เราพึงตายแน่แท้, ชีวิตของเรามีความหมายเป็นที่สุด, ชีวิตของเราไม่เที่ยง, ความตายเที่ยง; ก็มรรณะอันชนทั้งหลายใดไม่เจริญแล้ว, ในกาลที่สุดชนทั้งหลายนั้น ย่อมถึงความสะดุ้งร้องอย่างขลาดกลัวอยู่กละ เหมือนนรุชเห็นอสรพิษแล้วกลัวจะนั้น; ส่วนมรรณะอันชนทั้งหลายใดเจริญแล้ว ชนทั้งหลายนั้นย่อมสะดุ้งในกาลที่สุด ดุจนรุชเห็นอสรพิษแต่ไกลเทียว แล้วก็เอาท่อนไม้เขี่ยทิ้งไปยืนอยู่จะนั้น; เพราะฉะนั้นมรณสติอันท่านทั้งหลายพึงเจริญ’”

พระศาสดาเสด็จประพาสโอวาทธิดาช่างหูก

พวกชนที่เหลื่อฟังธรรมเทศนานั้นแล้ว ได้เป็นผู้ชวนชวนในกิจของตนอย่างเดียว. ส่วนธิดาของนายช่างหูกอายุ ๑๖ ปี คนหนึ่งคิดว่า “โอ ธรรมดาถ้อยคำของพระพุทธเจ้าทั้งหลายอัศจรรย์, เราเจริญมรณสติจึงควร” ดังนี้แล้ว ก็เจริญมรณสติอย่างเดียวตลอดทั้งกลางวันกลางคืน ฝ่ายพระศาสดาเสด็จออกจากเมืองอาฬวีแล้วก็ได้เสด็จไปพระเชตวัน. นางกุมาริกาเมื่อนั้น ก็เจริญมรณสติสิ้น ๑ ปีทีเดียว. ต่อมาวันหนึ่ง พระศาสดาทรงตรวจดูโลก ในเวลาใกล้รุ่งทรงเห็นนางกุมาริกานั้น เข้าไปภายในช้าย คือพระญาณของพระองค์ ทรงใคร่ครวญว่า “เหตุอะไรหนอ ? จักมี” ทรงทราบว่

“นางกุมาริกานี้เจริญมรณสดีแล้วสิ้น ๓ ปี ตั้งแต่วันที่พึงธรรมเทศนาของเรา, บัดนี้ เราไปในที่นั้นแล้ว ถามปัญหา ๔ ข้อกะนางกุมาริกานี้เมื่อนางแก้ปัญหายอยู่ จักให้สาธุการในฐานะ ๔ แล้วภายิตถาถนั, ในเวลาจบคาถา นางกุมาริกานั้น จักตั้งอยู่ในโศคาปัตติผล, เพราะอาศัยนางกุมาริกานั้น เทศนาจักมีประโยชน์แม้แก่มหาชน” ดังนี้แล้ว มีกัญประมาณ ๕๐๐ รูปเป็นบริวาร ได้เสด็จออกจากพระเชตวัน ไปสู่อัคคาพวิหารโดยลำดับ. ชาวเมืองอาฬวีทราบ ว่า “พระศาสดาเสด็จมาแล้ว” จึงไปวิหาร ทูลนิมนต์แล้ว. เมื่อนางกุมาริกานั้น ทราบการเสด็จมาของพระศาสดา มีใจยินดี ว่า “ข้าว่า พระมหาโคตมพุทธเจ้าผู้พระบิดา ผู้เป็นใหญ่ เป็นพระอาจารย์ ผู้มีพระพักตร์ดังพระจันทร์เพ็ญของเรา เสด็จมาแล้ว” จึงคิดว่า “พระศาสดา ผู้มีวรรณะดังทองคำ อันเราเคยเห็น ในที่สุด ๓ ปี แด่วันนี้, บัดนี้ เราจักได้เห็น พระสรีระซึ่งมีวรรณะดังทองคำ และพึงธรรมอันเป็นโอวาท ซึ่งมีโอชะอันไพเราะ (จับใจ) ของพระศาสดานั้น”

ฝ่ายบิดาของนาง เมื่อจะไปสู่โรงหูก ได้สั่งไว้ว่า “แม่ ผ้าสาฎก ซึ่งเป็นของคนอื่น เรายกขึ้นไว้ (กำลังทอ), ผ้านั้น ประมาณสิบหนึ่งยังไม่สำเร็จ เราจะให้ผ้านั้นเสร็จในวันนี้, เจ้ากรอผ้าหloedแล้วพึงนำมาให้แก่พ่อโดยเร็ว” นางกุมาริกานั้นคิดว่า “เราใคร่จะพึงธรรมของพระศาสดา, ก็บิดาสั่งเราไว้อย่างนี้; เราจะพึงธรรมของพระศาสดาหรือหนอแล หรือจะกรอผ้าหloedแล้วนำไปให้แก่บิดา?” ครั้นนั้น นางกุมาริกานั้น ได้มีความปริวิตกอย่างนี้ว่า “เมื่อเราไปนำ ผ้าหloedให้ บิดาพึงโบยเรบ้าง พึงตีเรบ้าง, เพราะฉะนั้น เรากรอผ้าหloedให้แก่ท่านแล้ว จึงจักพึงธรรมใน ภายหลัง” ดังนี้แล้ว จึงนั่งกรอผ้าหloedอยู่บนตั่ง แม้พวกชาวเมืองอาฬวีอังคาสพระศาสดาแล้ว ได้รับบาตร ยืนอยู่ เพื่อต้องการอนุโมทนา. พระศาสดาประทับนั่งแล้ว ด้วยทรงดำริว่า “เราอาศัยกุศลธิดาใดมาแล้วสิ้นทาง ๓๐ โยชน์, กุศลธิดานั้น ไม่มีโอกาสแม้ในวันนี้, เมื่อกุศลธิดานั้น ได้โอกาสเราจักทำอนุโมทนา” ก็ใครๆ ในโลกพร้อมทั้งเทวโลก ย่อมไม่อาจเพื่อจะทูลอะไรๆ แก่พระศาสดา ผู้ทรงนั่งอย่างนั้นได้, เมื่อนางกุมาริกานั้นแล กรอผ้าหloedแล้วใส่ใน กระเช้าเดินไปสู่สำนักของบิดา ถึงที่สุดของบริษัถแล้ว ก็ได้เดินแลดูพระศาสดาไป. แม้พระศาสดา ก็ทรงชะเง้อ ทอดพระเนตรนางกุมาริกานั้น. เหมือนกันว่า “พระศาสดา ประทับนั่งอยู่ในท่ามกลางบริษัถเห็นปานนั้น ทอดพระเนตรเราอยู่ ย่อมทรงหวังการมาของเรา ย่อมทรงหวังการมาสู่สำนักของพระองค์ทีเดียว” นางวางกระเช้าผ้าหloedแล้วได้ไปยังสำนักของพระศาสดา

ถามว่า “ก็เพราะเหตุอะไร ? พระศาสดา จึงทอดพระเนตรนางกุมาริกานั้น”

แก้ว่า “ได้ยินว่า พระองค์ได้ทรงปริวิตกอย่างนี้ว่า นางกุมาริกานั้น เมื่อไปจากที่นี่ ทำกาลกิริยาอย่างปลุขณแล้ว จักเป็นผู้มีคติไม่แน่นอน, แต่มาสู่สำนักของเราแล้วไปอยู่ บรรลุโศคาปัตติผลแล้ว จักเป็นผู้มีคติแน่นอน เกิดในดุสิตวิมาน” นัยว่า ในวันนั้น ชื่อว่าความพ้นจากความตายไม่มีแก่นางกุมาริกานั้น

นางกุมาริกานั้น เข้าเฝ้าพระศาสดา ด้วยเครื่องหมายอันพระศาสดาทอดพระเนตรนั้นแล เข้าไปสู่ระหว่างรัศมี มี พระพรณะ ๖ ถวายบังคมแล้วยืนอยู่ ณ ที่ควรข้างหนึ่ง

พระศาสดาตรัสถามปัญหากะธิดาช่างหูก

ในขณะที่นางกุมาริกานั้นถวายบังคมพระศาสดาผู้ประทับนั่งในท่ามกลางบริษัถเห็นปานนั้นแล้ว ยืนอยู่นั้นแล พระศาสดาตรัสกะนางว่า “กุมาริกา เธอมาจากไหน?”

กุมาริกา : ไม่ทราบ พระเจ้าข้า

พระศาสดา : เธอจักไป ณ ที่ไหน ?

กุมาริกา : ไม่ทราบ พระเจ้าข้า

พระศาสดา : เธอไม่ทราบหรือ ?

กุมาริกา : ทราบ พระเจ้าข้า

พระศาสดา : เธอทราบหรือ ?

กุมาริกา : ไม่ทราบ พระเจ้าข้า

พระศาสดาตรัสถามปัญหา ๔ ข้อ กะนางกุมาริกานั้น ด้วยประการฉะนี้

มหาชนโพนทะนาว่า “ผู้เจริญทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจงดูจิตตาของช่างหูกนี้ พุคค้ำอันตนปรารถนาแล้วๆ กับพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า ‘เธอมาจากไหน?’ จิตตาของช่างหูกนี้ควรพูดว่า ‘จากเรือนของช่างหูก’ เมื่อตรัสว่า ‘เธอจะไปไหน?’ ก็ควรกล่าวว่า ‘ไปโรงของช่างหูก’ มิใช่หรือ? พระศาสดาทรงกระทำมหาชนให้เสียเปรียบแล้ว ตรัสถามว่า ‘กุมาริกา เธอ เมื่อ เรากล่าวว่า มาจากไหน?’ เพราะเหตุใดเธอจึงตอบว่า ‘ไม่ทราบ’

กุมาริกา “พระเจ้าข้า พระองค์ย่อมทรงทราบความที่หม่อมฉันมาจากเรือนช่างหูก แต่พระองค์เมื่อตรัสถามว่า ‘เธอมาจากไหน?’ ย่อมตรัสถามว่า ‘เธอมาจากที่ไหน จึงเกิดแล้วในที่นี้?’ แต่หม่อมฉันยอมไม่ทราบว่า ‘ก็เรามาแล้วจากไหน จึงเกิดในที่นี้’

ลำดับนั้น พระศาสดาประทานสาธุการเป็นครั้งแรกแก่นางกุมาริกานั้นว่า “ดีละ ดีละ กุมาริกา ปัญหาอันเรากลามแล้วนั้นแล อันเธอแก้ได้แล้ว” แล้วตรัสถามแม้ข้อต่อไปว่า “เธอ อันเรากลามแล้วว่า ‘เธอจะไปไหน?’ เพราะเหตุไร จึงกล่าวว่า ‘ไม่ทราบ’ ?

๑

คือ อุกุขปิตุวา.

กุมาริกา “พระเจ้าข้า พระองค์ทรงทราบหม่อมฉันผู้ถือกระเช้าค้าขายตลอดเดินไปยังโรงของช่างหูก, พระองค์ย่อมตรัสถามว่า ‘ก็เธอไปจากโลกนี้แล้ว จักเกิดในที่ไหน?’ ก็หม่อมฉันจืดจากโลกนี้ยอมไม่ทราบว่า ‘จักไปเกิดในที่ไหน’

ลำดับนั้น พระศาสดา ประทานสาธุการแก่นางเป็นครั้งที่ ๒ ว่า “ปัญหาอันเรากลามแล้วนั้นแล เธอแก้ได้แล้ว” แล้วตรัสถามแม้ข้อต่อไปว่า “เมื่อเช่นนั้น เธอ อันเรากลามว่า ‘ไม่ทราบหรือ?’ เพราะเหตุไรจึงกล่าวว่า ‘ทราบ’ ?”

กุมาริกา “พระพุทธรเจ้าข้า หม่อมฉันยอมทราบภาวะคือความตายของหม่อมฉันเท่านั้น เหตุนั้น จึงกราบทูลอย่างนั้น”

ลำดับนั้น พระศาสดาประทานสาธุการแก่นางเป็นครั้งที่ ๓ ว่า “ปัญหาอันเรากลามแล้วนั้นแล เธอแก้ได้แล้ว” แล้วตรัสถามแม้ข้อต่อไปว่า “เมื่อเป็นเช่นนั้น เธอ อันเรากลามว่า ‘เธอยอมทราบหรือ?’ เพราะเหตุไร จึงพูดว่า ‘ไม่ทราบ’ ?

กุมาริกา “หม่อมฉันยอมทราบแต่ภาวะคือความตายของหม่อมฉันเท่านั้น พระเจ้าข้า แต่ยอมไม่ทราบว่า จักตายในเวลากลางคืน กลางวันหรือเวลาเช้าเป็นต้น ในกาลชื่อนั้น, เพราะเหตุนั้น จึงพูดอย่างนั้น

คนมีปัญญาเชื่อว่ามิจักขุ

ลำดับนั้น พระศาสดาประทานสาธุการครั้งที่ ๔ แก่นางว่า “ปัญหาอันเรากลามแล้วนั้นแล เธอแก้ได้แล้ว” แล้วตรัสเตือนปริษัต์ว่า “พวกท่านย่อมไม่ทราบถ้อยคำชื่อประมาณเท่านี้ ที่นางกุมาริกานี้กล่าวแล้ว ย่อมโพทะนออย่างเดียวเท่านั้น; เพราะจักขุคือปัญญาของชนเหล่าใดไม่มี, ชนเหล่านั้นเป็น (ดุจ) คนบอดที่เดียว; จักขุคือปัญญาของชนเหล่าใดมีอยู่, ชนเหล่านั้นนั้นแล เป็นผู้มิจักขุ” ดังนี้แล้ว ตรัสพระภาษานี้ว่า :-

“สัตว์โลกนี้เป็นเหมือนคนตาบอด, ในโลกนี้น้อยคนนัก จะเห็นแจ้ง, น้อยคนนักจะไปในสวรรค์ เหมือนนกหลุดแล้วจากข่าย (มีน้อย) ฉะนั้น”

ธิดาช่างหูกตายไปเกิดในดุสิตภพ

เมื่อนางกุมาริกานั้น ได้ถือกระเช้าด้ายหลุดไปสู่สำนักของบิดาแล้ว, แม้บิดานั้น ก็นั่งหลับแล้ว, เมื่อนางไม่กำหนดแล้ว น้อมกระเช้าด้ายหลุดเข้าไปอยู่ กระเช้าด้ายหลุดกระทบที่สุดพุ่ม ทำเสียงตกไป, บิดานั้นตื่นขึ้นแล้ว จุดที่สุดพุ่มไปด้วยนิมิตที่ตนจับเอาแล้วนั่นเอง, ที่สุดพุ่มไปประหารนางกุมาริกานั้นที่อก, นางทำกาละ ณ ที่นั้นนั่นเอง บังเกิดแล้วในที่สุดภพ. ลำดับนั้น บิดาของนางเมื่อแลดูนาง ได้เห็นนางมีศีรษะทั้งสิ้นเปื้อนด้วยโลหิตล้มลงตายแล้ว, ลำดับนั้น ความโศกใหญ่บังเกิดขึ้นแก่บิดานั้น, เขาร้องให้อยู่ด้วยคิดว่า “ผู้อื่นจักไม่สามารถเพื่อยังความโศกของเราให้ดับได้” จึงไปสู่สำนักของพระศาสดา กราบทูลเนื้อความนั้นแล้ว กราบทูลว่า “พระเจ้าข้า ขอพระองค์จงยังความโศกของข้าพระองค์ให้ดับ” พระศาสดาทรงปลอบเขาแล้ว ตรัสว่า “ท่านอย่าโศกแล้ว, เพราะวณัฏฐาของท่านอันไหลออกแล้ว ในกาลเป็นที่ตายแห่งธิดาของท่านด้วยอาการอย่างนี้นั้นแล ในสงสารมิตที่สุด ที่ใครๆ ไม่รู้แล้วเป็นของยิ่งกว่าน้ำมหาสมุทรทั้ง ๔” ดังนี้แล้ว จึงตรัส สอนมตคคสูตร, เขามีความโศกเบาบาง ทูลขอบรรพชาจะพระศาสดา ได้อุปสมบทแล้ว ต่อกาลไม่นานบรรพชิตแล้วดังนี้แล.